

[У тексті виступу П. Постишева, вміщеному в «Червоному шляху» — серпнево-вересневий номер за 1933 р., підписаний до друку 5.2.1934, — цього фрагменту немає; ми цитуємо за повнішим варіантом у книжці: П. Постишев, «В боротьбі за ленінсько-сталінську національну політику партії», Харків, 1935. — Р. Д.].

Таким був прощальний «партійний» акорд земного буття Леоніда Чернова-Малошийченка, більшовицький присуд над яким де факто триває і досі. Нічого дивного в цьому немає, як на наше малопам'ятство — і як на обсяги того, що маємо повертати до власної свідомості. Просто це ще одне свідчення, що своєю книголюбивою політикою наші поточні «державці» і в ХХІ сторіччі підтримують посмертну живучість антиукраїнського духомору тоталітарних часів.

[2003]

Відкритий вдруге

(з циклу «Україна без українців»)

Публікація в липневому номері «Всесвіту» за 1975 рік Шекспірового «Гамлета» в цікавій інтерпретації Леоніда Гребінки привернула нашу увагу до особи і творчості невідомого перекладача. Були віднайдені й інші його переклади, зокрема «Слова о полку Ігоревім», а також деякі оригінальні поезії. Краща частина доробку Л. Гребінки засвідчує, що як перекладач він мав непересічну художню індивідуальність.

Родом Леонід Євгенович Гребінка з Полтавщини. Народився він 1909 року у селі Мар'янівка. Його батько, юрист за фахом, служив у міських управах та земствах. Після лютневої революції був мировим суддею, а в роки Радянської влади — народним суддею. 1923 року батьки померли від тифу, а перед тим безпритульний хлопець опинився в Києві у дитбудинку. В 1927 році він закінчив Київський художньо-індустріальний технікум, потім навчався в Київському інституті народної освіти, але студій цих не довів до кінця. З 1929 року працював у друкарнях та видавництвах (як коректор, фейлетоніст, журналіст, літпрацівник, редактор мови), зокрема в газеті «Пролетарська правда» та журналі «ЗІК» («За індустріаліза-

цію, за колективізацію»). Переїхавши 1933 р. в Москву, Л. Гребінка працював у видавництві «ОНТИ», газетах «Рабочая Москва» і «Советское искусство». В 1939–1941 роках (до початку війни) навчався у відділі поезії Літературного інституту імені Горького, не пориваючи і з газетярською роботою.

Віршувати — вказує в автобіографії Л. Гребінка — він почав у дванадцятирічному віці, друкувався з 1925 року в журналах «Життя і революція», «Червоний шлях» та інших. Передчасний успіх, згадує поет, запаморочив йому голову, та, мабуть, ненадовго, бо на той час, коли вийшла його перша і єдина збірка «Радість чорноземна» (К., видавництво «Маса», 1930), він уже кинув віршування. Однак у подальші роки «поетичний свербіж» (вислів Л. Гребінки) вряди-годи знов спонукував його братися за писання віршів. Так, 1936 року він почав велику поему про Георгія Димитрова; 1937 написав цикл із семи творів «Кримські вірші». Ось один з них:

*Без цілі, без сорочки, без цінка,
Мнучи асфальт, лічити кілометри.
Спостерігати крізь дуби та кедри,
Як хутко міниться глядінь морська.*

*Спіткавши зайця, полоза, чирка,
Звернути їм услід в глибокі нетрі,
Звідкіль дорогу вказе лиш Ай-Петрі,
Що майорить, мов друга рука.*

*Деся остовпіти в подиві німому,
Край луку чи камінної гряди
Джерельної напитися води.*

*І враз, відчувши довгождану втому,
На тиші килимі з соснових глиць
Простертися бездумно горілиць.*

До кінця 30-х років відноситься також його перекладацька праця. На конкурс Літературного інституту, крім оригінальних творів, він подав переклади з Пушкіна («Анчар», «Чернь», перший розділ «Євгенія Онегіна») та Шекспіра (уривок з «Гамлета»).

Щодо перекладів з Пушкіна, то Л. Гребінка, звичайно, міг скористатися з досвіду багатьох українських попередників (у 20–30-ті

роки не раз виходили одностомники Пушкіна українською мовою). Але він пішов своїм шляхом, керуючись кращими традиціями української школи перекладу. Його «Анчар», як це можна бачити з цитованого уривку, цілком витримує порівняння з двома найвідомішими перекладами того ж вірша — П. Филиповича і А. Малишка:

*Серед розпалених рівнин
В пустині бляклій і заклятій
Анчар, у всесвіті один,
Стоїть на невблаганній чаті.*

*Пожерта спрагою земля
Його в день гніву породила,
І мертве листя, та гілля,
І корінь трутою впоїла.*

*Смертельний сік тече з кори,
Розтанувши в південну пору.
А в прохолодні вечори
Він стигне у смолу прозору.*

У своєму відгуку відомий знавець російської літератури Н. Янко-Триницька, яка свого часу мала безпосереднє відношення до перекладацької справи на Україні — в її українському перекладі виїшли, наприклад, окремі твори Р. Кіплінга, Ж. Верна, — високо оцінила як оригінальні, так і перекладні твори Л. Гребінки («виконані вельми вдумливо, з почуттям і смаком»).

Повністю переклад «Гамлета» був готовий уже в 1939 році (була навіть ідея, на жаль, нереалізована, здійснити на основі цього перекладу постанову Шекспірової трагедії у франківців. Переклад «Слова о полку Ігоревім» в авторському машинопису датовано жовтнем 1937 — лютим 1941 рр.

1938 року святкувалося 750-літній ювілей «Слова...» Саме тоді в українській літературі з'являються переклади цієї пам'ятки давнього письменства Володимира Свідзінського (опубліковано 1938 р. в журналі) та Максима Рильського (вперше повністю виїшло в 1939 р. окремим виданням).

Маючи таких серйозних конкурентів, Л. Гребінка не збився на манівці перекладацького епігонства. Самостійно опанувавши ідейно-художні особливості оригіналу, він відтворив їх високо-

поетичною сучасною українською мовою. Його перекладові властиве прагнення зберегти кожную функціонально вагому деталь оригіналу. Перекладач намагається точно відтворити чарівну простоту «Слова...», інколи навіть на шкоду поетичності тексту (якраз у цьому аспекті його переклад поступається перед інтерпретацією, скажімо, М. Рильського). Щодо лексики і синтаксичної структури, то Гребінчин переклад порівняно з перекладом Рильського ближчий до оригіналу. Приміром, якщо Рильський дає трохи переосмислений варіант («Лучче нам порубаними бути, Ніж полону зазнати»), то Гребінка витримує будову фрази оригіналу («Лучче бо нам потятими бути, Ніж полоненими стати»). Так само Гребінка залишає у перекладі староруські слова: «рече», борзі» (коні), і т. п., уникає явних запозичень з народної творчості. А те, що деякі акценти в перекладах Рильського й Гребінки розходяться, не свідчить про переваги (чи вади) котрогось із тлумачень: це тільки підтверджує пластичність і об'ємність оригіналу, завдяки чому кожний новий підхід до видатного твору, нове бачення його наближає до сучасного (або іншомовного) читача якусь іншу його грань.

Найцікавіша риса перекладу Л. Гребінки — своєрідне відтворення напівречитативної, як вважають дослідники, ритміки «Слова...» Текст у його перекладі розбито на віршовані неримовані рядки (загалом від трьох до чотирнадцяти складів у рядку). Паузи між рядками, позначаючи щодо смислу синтаксично автономні відрізки тексту, водночас відіграють і ритмотворчі функції. Ось як це виглядає в одному з характерних фрагментів перекладу:

*Ігор к Дону вої веде.
А вже птиці пасуть його біди по дібровах,
Вовки грозу йому грозять по яругах.
Орли клекотом на кості звіра зовуть,
Лисиці брешуть на червоні щити.*

Свій переклад Л. Гребінка називає «літературною реставрацією», а основну мету перекладу «Слова...» вбачає в тому, щоб, зрозумівши і оцінивши твір в естетичному контексті його доби, освіжити гру давніх барв на цьому величному полотні. «Моє завдання було, — пише він у вступному слові, — поновити припалі пилом і вицвілі від часу барви старої картини, щоб вона могла знову емоційно впливати на читача, як впливала 750 років тому... На підставі даних «Слова...» та досить убогих решток оригінальної перекладної

літератури, що його оточувала і жила, можна і треба перекладчеві поглянути на «Слово...» з позицій естетики його автора... У цьому ґрунтовна відміна моєї роботи від більшості перекладів (українських і російських), що нав'язували «Слову...» поетичні домисли перекладача та тенденції його доби, об'єктивно вихолощуючи з нього найцінніше — живе дихання давно минулих часів».

Дослідники ще скажуть свою думку, наскільки мав рацію Л. Гребінка, ставлячи саме таку мету перед сучасним тлумачем «Слова...», ще визначать місце і рівень його роботи. Але вже й тепер безперечно, що Гребінчині переклади «Слова о полку Ігоревім» і поезій Пушкіна варті певної уваги. Його інтерпретація «Гамлета» перекоонує, що Л. Гребінка мав яскравий і самобутній талант поета-перекладача.

[1976]

«За Вкраїну його замучили колись ...»

(з циклу «Україна без українців»)

Один із ювілеїв цього 1995 року — сторіччя від дня заснування у Пирятинському повіті Полтавської губернії залізничної станції на лінії Київ-Харків, спершу звичайного полустанку, прикметного лише тим, що він дістав назву від прізвища класика української літератури ХІХ сторіччя Євгена Гребінки, котрий народився неподалік від майбутньої залізниці в невеликому родовому маєтку Убіжище в селі Мар'янівка. Власне, назва ця полустанкові припала в честь російської половини письменницького іміджу Є. Гребінки, бо ж він значну частину своїх творів писав російською мовою. Ну, а ми собі можемо тішитись тим, що тоді, як не як, уперше українське письменникове ім'я закарбувалося в назві навозаснованого населеного пункту. І що цей пункт відтоді виріс у симпатичне приколієне містечко, де живуть милі, працьовиті полтавці зі своїм ще не дощенту «винормованим» говірковим «льо», де пам'ятник Є. Гребінці мирно сусідує з пам'ятниками Ф. Енгельсу чи й В. Ульянову і де виходить райгазета «Серп і молот».